

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2012

Jana Pavelková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Egerland – jako kulturní mikroregion

Jana Pavelková

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Egerland – jako kulturní mikroregion

Jana Pavelková

Vedoucí práce:

PhDr. Marie SMOLIKOVA

Katedra germanistiky a slavistiky

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Jana Pavelková

Obsah

1	<u>ÚVOD</u>	2
1.1	MOTIVY VÝBĚRU TÉMATU, METODA	2
1.2	STRUKTURA PRÁCE	2
2	<u>HISTORIE ČESKO – NĚMECKÝCH VZTAHŮ</u>	4
2.1	VLIV HISTORIE ČECH A MORAVY DO 14. STOLETÍ NA OBLAST EGERLANDSKA.....	4
2.2	OBDOBÍ 18. A 19. STOLETÍ	5
3	<u>POLITICKÉ DĚNÍ OVLIVŇUJÍCÍ ŽIVOT V POHRANIČÍ</u>	6
3.1	VÝVOJ V OBLASTI CHEBSKA OD KONCE 19. STOLETÍ.....	6
3.2	POLITICKÁ SITUACE V LETECH 1918 – 1948.....	6
3.3	SOUŽITÍ ČECHŮ A NĚMCŮ PO ROCE 1918.....	9
3.4	JAZYKOVÉ PRÁVO	12
4	<u>HISTORICKÝ VÝVOJ OBČANSKÉ SPOLEČNOSTI NA CHEBSKU</u>	14
4.1	ŘEMESLNICKÉ CECHY V CHEBU	14
4.1.1	KNIHTISK	14
4.1.2	TRUBAČI.....	15
4.2	NĚMECKÉ SPOLKY.....	15
4.3	ČESKÁ MENŠINA A KULTURNÍ ŽIVOT NA CHEBSKU	16
4.4	ČESKO-NĚMECKÉ VZTAHY A SPOLUPRÁCE NA PŘELOMU 20. A 21. STOLETÍ.....	19
5	<u>ŽIVÉ PAMĚTI</u>	22
5.1	ROZHOVOR S PANÍ EDELTRAUD ROJÍKOVOU.....	22
5.2	ROZHOVOR S PANÍ AURELÍÍ P.	24
5.3	SHRNUTÍ ROZHOVORŮ	25
6	<u>JAZYK NA CHEBSKU</u>	26
6.1	NÁŘEČÍ.....	26
6.2	KRUŠNOHORSKÉ NÁŘEČÍ	26
6.3	EGERLANDSKÉ NÁŘEČÍ	26
6.3.1	VÝŇATEK Z DIVADELNÍ HRY JAKO PŘÍKLAD EGERLANDSKÉHO NÁŘEČÍ	26
6.3.2	POROVNÁNÍ JAZYKOVÝCH ODLIŠNOSTÍ, SPISOVNÁ NĚMČINA VS. EGERLANDŠTINA	28

7	<u>ARCHITEKTURA.....</u>	30
7.1	KLADSKÁ.....	30
7.2	CHEB A ŠPALÍČEK	30
7.3	FRANTIŠKOVI LÁZNĚ	31
7.4	LIDOVÁ ARCHITEKTURA.....	31
7.5	CÍRKEVNÍ STAVBY, MARIA LORETO	32
8	<u>ZÁVĚR</u>	34
9	<u>POUŽITÁ LITERATURA</u>	36
9.1	INTERNETOVÉ ZDROJE.....	38
10	<u>RESUMÉ.....</u>	39
11	<u>PŘÍLOHY</u>	40
11.1	SEZNAM PŘÍLOH.....	40

1 Úvod

1.1 Motivy výběru tématu, metoda

Cílem mé bakalářské práce je představit region na česko-německém pomezí, který je označován jako Egerland. Zaměřila jsem se především na specifika této oblasti, jako je historie kulturního života, řemesel, ale také vývoj jazyka respektive egerlandského nářečí a porovnání se spisovnou formou německého jazyka tzv. Hochdeutsch. Vyhledávala jsem jak mluvenou formu tohoto nářečí, tak psanou podobu, které se dochovalo jen málo. Za nutné považuji také podat krátký nástin vývoje česko-německých vztahů v průběhu dějin, které byly bohužel velmi negativně ovlivněny politickou situací hlavně na konci 19. a v první polovině 20. Století. K volbě tématu vedl především můj osobní vztah ke Karlovarskému kraji, ze kterého pocházím a ve kterém žiji.

Zaměřila jsem se na území německy označovaném jako Egerland česky Chebsko. Odkud kam se tento region rozprostírá, můžeme chápat z historického i geografického hlediska různě. Může to být dřívější jazykové území severské župy s bavorskou a českou částí. Či ho také můžeme chápat, jako štaufské historické Chebsko, které bylo již po staletí součástí českého království a bylo vybavené mnoha výsadami. Nebo tvoří toto území pouze bývalé okresy Cheb a Aš? Také tím můžeme rozumět Chebsko jako celé bývalé německé osídlení v severozápadních Čechách, spojené vnitřní sounáležitostí obyvatel, zvyky, mravy a chebským nářečím. Tímto Chebskem se zabývám ve své práci. Rozprostírá se od jižních svahů Krušných hor východním směrem k Sokolovu a na jih k Mariánským Lázním.

1.2 Struktura práce

Práce je rozčleněna do šesti základních tematických bloků. V prvním se věnuji historii této oblasti, která velmi ovlivnila dnešní život v pohraničí. V této kapitole jsem čerpala například z knihy Franze Bauera *Tisíc let česko-německých vztahů*. Data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích¹, nebo knihy Václava Bartůška *Chebsko*². Ve druhé části své práce se zabývám velmi rušným politickým děním, které citelně zasáhlo do česko-německých vztahů. Zde jsem vycházela z knih Václava Kurala

¹ BAUER, Franz; GLASSL, Horst; HÄRTEL, Hans-Joachim; MACHILEK, Franz; NITTNER, Ernst; OHLBAUM, Rudolf; SALOMON, Dieter. *Tisíc let česko-německých vztahů. Data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích*. Praha, 1995, ISBN 80-85246-03-9.

² BARTŮŠEK, Václav. *Chebsko*. 1. vyd. Mariánské Lázně : M'Plan, 1994.

„Sudety“ pod hákovým křížem³, Krajanské organizace sudetských Němců v SRN. Studie o sudetoněmecké otázce – část II.⁴, také z publikace Jana Křena a Evy Broklové *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*⁵, nebo z knihy Vladimíra Prokopa *Kapitoly z historie Sokolova*⁶. Třetí blok této bakalářské práce je věnován řemeslům, kulturnímu a spolkovému životu na Chebsku. Zde jsem čerpala především z knih Markéty Šalátové *Český spolkový život v Chebu*⁷, nebo ze studie Václava Houžvičky a Františka Zicha *Přeshraniční souvislost sociálních změn v oblasti české části euroregionu Chebsko*⁸ a dalších zajímavých titulů. Do další kapitoly jsem začlenila i dva rozhovory, které jsem měla tu čest udělat s paní Edeltraud Rojíkovou a paní Aurelií P. Ty dokládají svědectví o běžném životě a mezilidských vztazích v pohraničí. V předposledním bloku, který je věnován Chebskému nářečí, jsem použila knihu Ernsta Schwarze *Unsere Mundart*⁹, ale především jsem prováděla vlastní výzkum. Velmi mi s ním pomohly výše zmíněné dámy především pak paní Aurelie. Jako poslední jsem si nechala místní architekturu. Zde se věnuji jednotlivým nejvýraznějším příkladům staveb. V tomto oddíle jsem nejvíce čerpala z internetových stránek farnosti Cheb, nejrůznějších článků o Chebsku a jeho okolí, ale také jsem většinu z nich osobně navštívila a měla jsem možnost ocenit jejich osobitost.

³ KURAL, Václav; RADVANOVSKEJ, Zdeněk a kol. *„Sudety“ pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem, 2002. ISBN 80-86067-66-1.

⁴ KURAL, Václav; KREJČÍ, Jan. *Krajanské organizace sudetských Němců v SRN. Studie o sudetoněmecké otázce – část II*. Praha, 1998. ISBN 80-85864-50-9. ISBN 80-71844741-0.

⁵ KŘEN, Jan; BROKLOVÁ, Eva. *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*. Praha, 1998. ISBN 80-7184-468-0.

⁶ PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z historie Sokolova*. Sokolov, 1979.

⁷ ŠALÁTOVÁ, Markéta. *Český spolkový život v Chebu (1918 – 1938)*. In *Sborník Chebského muzea 2002*. Cheb, 2003. ISBN 80-85018-24-1.

⁸ HOUŽVIČKA, Václav; ZICH, František. *Přeshraniční souvislosti sociálních změn v oblasti české části euroregionu Chebsko*. Praha: Sociologický ústav-Akademie věd České republiky, 1993. ISBN 80-901674-1-1.

⁹ SCHWARZ, Ernst. *Unsere Mundart*. Reichenberg : Franz Kraus, 1930.

2 Historie česko – německých vztahů

2.1 Vliv historie Čech a Moravy do 14. století na oblast Egerlandska

Na území Chebska tvořil původní obyvatelstvo již v 5. století západoslovanský kmen Hbanů. Toto prvotní osídlení postupně ustupovalo německému vlivu.

Soužití Slovanů a Germánů je doloženo na našem území půdními nálezy již z raného 6. století, kdy v Březně u Loun stálo v těsné blízkosti slovanské sídliště a germánská osada.¹⁰ Na našem území se postupně začala utvářet Velkomoravská říše. Roku 822 vstupují vyslanci Moravanů na sněm ve Frankfurtu. Kníže Mojmir I. záhy sjednocuje kmeny a vytváří mocné politické centrum, které je velkým protivníkem východofranské říše. Přes franské vlivy se Moravě dařilo zachovat si jistou nezávislost. Moravané, Češi a lužičtí Srbové se, po Mojmirově smrti r. 846, museli spojit, aby v častých bojích uhájili své území proti Frankům. To trvalo až do roku 874, kdy byl ve Forchheimu uzavřen mír. Po krátké slávě upadla Morava do bezvýznamnosti. Pádem Velké Moravy byly Čechy nuceny se definitivně připojit k francko-německé moci.¹¹ Po smrti knížete Vratislava nastaly v Čechách vnitřní zmatky. Na knížecí stolec nastoupil jeho syn Václav, který, aby zajistil svému lidu klid, uzavřel mírové dohody s německým králem Jindřichem I. Ptáčníkem. Jeho bratr Boleslav nesouhlasil s Václavovou proněmeckou politikou a nechal svého bratra zavraždit. Původní dohody odmítl plnit, ale po porážce roku 950, byl donucen znovu složit slib věrnosti a uzнат svrchovanost německého krále Oty I. Velikého.¹² Ke konci přemyslovské vlády roku 1266, po bojích s bavorskými Wittelsbachy, získal Přemysl Otakar II. pod svou vládou Chebsko. Trvale bylo připojeno k české koruně roku 1322 Janem Lucemburským jako říšská zástava. Zástavní statut města byl zrušen až v roce 1787, kdy se Cheb stal státoprávně součástí Čech.¹³

Tzv. německá kolonizace, která začala pozváním Němců českými panovníky koncem 12. století, trvala asi do poloviny 14. století. Němci v Čechách osídlovali pohraniční oblasti, ale také se značně podíleli na budování královských měst. Díky tomu, že v Německu docházelo od 11. století k zemědělské kultivaci, přinesli s sebou také pokrokové způsoby

¹⁰ BAUER, Franz; GLASSL, Horst; HÄRTEL, Hans-Joachim; MACHILEK, Franz; NITTNER, Ernst; OHLBAUM, Rudolf; SALOMON, Dieter. *Tisíc let česko-německých vztahů. Data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích*. Praha, 1995, s. 12. ISBN 80-85246-03-9.

¹¹ Tamtéž s. 15 - 16.

¹² Tamtéž s. 19.

¹³ Tamtéž s. 23.

hospodaření. Tuto kolonizaci prováděli takzvaní lokátoři na vlastní riziko pouze s pověřením českého krále či některých z klášterů. Jejich hlavní náplní bylo rozdělovat půdu zájemcům a zakládat obce.

2.2 Období 18. a 19. století

Po smrti císaře Karla VI. Habsburského roku 1740 se na habsburské dědictví vrhla většina Evropy. Cheb byl úspěšně obléhán francouzskými vojsky, po zničení části městského opevnění kapituloval a byl odsouzen k pokutě. Město ji nedokázalo uhradit a tak následovala exekuce, které neušel nikdo. Další politický zvrat přivedl před město císařskou armádu vedenou knížetem Lobkovicem, která měla nechat francouzskou posádku vyhladovět. Teprve na podzim roku 1743, když se ve městě ve velkém umíralo na hlad, se Francouzi vzdali. Na Chebsko měly dopad i další boje jako Prusko – rakouská sedmiletá válka, turecká válka a další. S boji souvisí i požáry, které také ve velkém dopadaly na zdejší život. Při velkém požáru roku 1809 v severní části města lehlo popelem více než 100 budov.

Nové uspořádání Evropy, které bylo ustanoveno na jednáních ve Vídni v letech 1814 až 1815, konečně přineslo mír i Chebsku. Život se vracel do starých kolejí. Opět se pořádali početné církevní slavnosti a každoroční slavnost ohňostrojů. Chebská pevnost byla zrušena a Cheb byl prohlášen otevřeným městem. V průběhu 19. století opevnění postupně mizelo a hrad chátral. Nastalo bourání anebo necitlivé přestavování poškozených budov. Jezuitská kolej byla přestavěna na kasárna, bylo přistavěno eliptické schodiště ke kostelu svatého Mikuláše. Spolu s městským divadlem¹⁴ jsou to prakticky jediné vlivy empíru, které pronikly do podoby města. Oproti tomu Františkovy Lázně jsou příkladnou ukázkou empírových dispozic. Od roku 1865 má Cheb železniční spojení s Řeznem a Lispkem a od začátku 70. let 19. století i s Karlovými Vary a Plzní.¹⁵

Vznik státních úřadů, obecně prospěšných spolků a nových školních ústavů si vyžádal stavbu nových veřejných budov. Průmysl do kraje pronikal jen pomalu. Ale přesto v Chebu vzniká Hahnův parní mlýn, několik textilek a továrna na jízdní kola. Z okolí je pak dodnes známa výroba strunných nástrojů v městečku Luby (Schönbach) a dechových nástrojů v Kraslicích.¹⁶

¹⁴ Budova dnešního divadla byla postavena roku 1874, do té doby se hrálo v divadelním sále Vetterlova domu.

¹⁵ BARTUŠEK, Václav. *Chebsko*. 1. vyd. Mariánské Lázně : M'Plan, 1994. s. 7-8.

¹⁶ Tamtéž s. 8.

3 Politické dění ovlivňující život v pohraničí

3.1 Vývoj v oblasti Chebska od konce 19. století

Sokolov se na konci 19. století stal centrem německého sociálně demokratického hnutí západních Čech a byla sem přemístěna i redakce krajského deníku sociální demokracie Volkswille. Sekretářem byl zvolen ašský Johann Anton Jobst, který pak působil v Sokolově. Snažil se řešit národnostní problematiku a v roce 1897 se podílel na uklidnění situace v období bojů německých nacionalistů proti Badeniho jazykovým nařízením, které měly přinést částečné zrovnoprávnění českého jazyka s německým. Tímto nařízením se měl český jazyk používat jak ve styku úřadu s občany tak i ve vnitřním úřadování v českých oblastech. To vzbudilo obrovský odpor Němců a rovnoprávnost Čechů v jazykové oblasti nastolena nebyla.¹⁷

Vztahy mezi Němci a Čechy byly vždy výrazně ovlivňovány sociálně ekonomickým stavem společnosti. Pokud byl dostatek pracovních příležitostí, žili tu prostí Němci a Češi vedle sebe celkem bez vážnějších problémů a jejich vztahy přerůstaly v přátelství. Pracovali spolu ve stejných dolech, továrnách a běžně tu vznikaly národnostně smíšené rodiny. Zánik národního povědomí ve smíšených rodinách byl zcela běžný a jsou i případy, kdy se česky nenaučily již děti českých přistěhovalců.¹⁸

3.2 Politická situace v letech 1918 – 1948

Za celé severozápadní Čechy reagovala na politický vývoj Chebská městská rada a 18. října 1918 vydala oznámení, ve kterém se zabývala zaručením práv Chebska na jeho zvláštní postavení a chtěla, aby bylo vytvořeno samostatné Chebsko. Na tom se dohodli zástupci všech chebských politických stran a snažili se odvolávat na to, že Chebsko bylo říšskou zástavou českému panovníkovi Janu Lucemburskému a jako takové si proto zachovává zvláštní postavení vůči zemím Koruny české. 27. října bylo na poradě před chystanou manifestací rozhodnuto, že Chebsko se sice zúčastní budování provincie Deutschböhmen, ale v případě neúspěchu se bez ohledu na ostatní připojí k Bavorsku. Při shromáždění na chebském náměstí byla prohlášena nezávislost Chebska na zemích Koruny české a Němci požadovali

¹⁷ KURAL, Václav. RADVANSKÝ, Zdeněk a kol. „Sudety“ pod hákovým křížem. Ústí nad Labem, 2002, s. 14. ISBN 80-86067-66-1.

¹⁸ PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z historie Sokolova*. Sokolov, 1979, s. 37.

samostatnou vládu pro Němce v Čechách. Tento plán se ale neuskutečnil a Chebsko se stalo součástí Československého státu. Němcům se jejich představy splnily až za 20 let, na podzim roku 1938.¹⁹

Zrod Československé republiky politická reprezentace Němců z Čech, Moravy a Slezska odmítla a odpověděla na něj rozsáhlým pokusem o odtržení. Byly vytvořeny čtyři samostatné provincie Deutschböhmen, Sudetenland, Deutschsüdmähren a Böhmerwaldgau, které deklarovaly svůj vstup do Německého Rakouska.²⁰ Tím byla ohrožena českými Němci existence Československa již v samotných základech.²¹ Existence Deutschböhmen v Sokolově skončila 15. prosince 1918, kdy bylo město bez známek jakéhokoliv odporu obsazeno československou armádou.²²

Život české menšiny se začal poměrně brzy zdárně rozvíjet. Prvním významným úspěchem letitého úsilí se stalo otevření jednotřídní české státní školy obecné v Sokolově a o rok později začala stavba Hornického domu. Od roku 1923 ve městě existoval Český sportovní klub a o dva roky později se začalo jednat o založení místní Tělovýchovné jednoty Sokol. K „osamostatnění“ došlo v říjnu 1927, kdy se prvním starostou stal František Věšín.

K zásadním změnám však došlo v souvislosti s nástupem světové hospodářské krize, která brzy ovlivnila i průmyslové pohraničí. Textilky, porcelánky, sklárny a ostatní továrny omezovaly výrobu mezi prvními a během krátké doby postihla krize i těžbu hnědého uhlí. Počty nezaměstnaných stouply a životní úroveň místních brzy poklesla. Všeobecné zhoršení životních podmínek vyvolávalo řadu protestních akcí. Bída, do níž se lidé dostali, napomohla k síle nacionalistickým stranám, které to prezentovaly tak, že Češi chtějí Němce zničit. V sousedním Německu napomohla krize k úspěchu Adolfa Hitlera a vítězný nástup fašismu se stal velkým povzbuzením pro nacionalisty v českém pohraničí.

V Čechách se nástupcem rozpuštěných nacionalistických stran stala Fronta sudetoněmecké domoviny, kterou v Chebu 1. října 1933 založil Konrád Henlein.²³ V první fázi existence jí šlo spíše o získání autonomie v rámci Československé republiky. Vlastenecká

¹⁹ AUBRECHT, Richard. *Válka*. URL: <http://www.valka.cz/clanek_13279.html>.

²⁰ KURAL, Václav. RADVANSKÝ, Zdeněk a kol. „*Sudety*“ *pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem, 2002, s. 21. ISBN 80-86067-66-1.

²¹ KURAL, Václav. RADVANSKÝ, Zdeněk a kol. „*Sudety*“ *pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem, 2002, s. 21. ISBN 80-86067-66-1.

²² PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z historie Sokolova*. Sokolov, 1979, s. 43.

²³ KURAL, Václav. RADVANSKÝ, Zdeněk a kol. „*Sudety*“ *pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem, 2002, s. 25. ISBN 80-86067-66-1.

výchova se postupně měnila a struktura hnutí se blížila vojenskému charakteru. Na podzim, po vítězných volbách, již bylo zcela jasné, jakým směrem se chce strana ubírat. Mohutná prvomájová manifestace henleinovců roku 1934, již se v Sokolově zúčastnilo více než 20.000 lidí,²⁴ proběhla již v duchu myšlenky připojení k Německu. Město bylo vyzdobeno prapory Sudetoněmecké strany a vlajkami s hákovým křížem. Vedení měst a obcí zcela ovládla Sudetoněmecká strana. Soustavný vzestup moci Sudetoněmecké strany vyvolával oprávněné obavy.²⁵ V Habartově, Krajkové a na Bublavě i v dalších vesnicích byly přepadeny pošty, četnické stanice, stanice finanční stráže a jiné státní instituce ozbrojenými oddíly Sudetoněmecké strany. Atmosféra nejistoty a obav z budoucnosti přetrvávala, pohraničí opouštělo stále více Čechů.

V pohraničních oblastech žilo 2.835.811 Němců a 845.883 Čechů. 4. prosince 1938 zde proběhly tzv. doplňovací volby do Říšského sněmu, ve kterém měli být zvoleni respektive potvrzeni poslanci za okupované pohraničí.²⁶ Do začátku roku 1939 bylo z okupovaného pohraničí vyhnáno přes 150.000 Čechů, 15.000 Židů a 13.000 německých antifašistů.²⁷

Poprvé pocítil Sokolov bezprostřední zasažení válkou 16. října 1940, kdy proběhl spojenecký letecký útok, jehož cílem bylo bezpochyby vyřadit z provozu sokolovské chemické závody, avšak útok nebyl přesný.²⁸ Stejně tak jako další útoky na továrnu v Rotavě, kde bomby dopadly v blízkosti obce Jindřichovice. Pro potřeby války pracovala i velká část textilních továren a dalších závodů. Na místa mužů, kteří narukovali do války, nastupovaly zpočátku ženy, později pak především váleční zajatci. Roku 1943 byl ve Svatavě zřízen ženský koncentrační tábor.²⁹

Jaro roku 1945 bylo ve znamení všeobecného rozvratu a chaosu. Množily se útoky zajatců, nepřehledné situace využívali k návratu do svých domovů i pracovníci totálně nasazení v pohraničí a Říši. Následky leteckých útoků byly katastrofální. Těsně před koncem války mohla postihnout oblast ještě další tragédie. Generálmajor Hermann vydal rozkazy k destrukci důležitých mostů, podniků a závodů na Chebsku a Sokolovsku. Nebýt rozumného uvažování dvou dolnorychnovských Němců byly by jeho rozkazy bezesbytku splněny.

²⁴ PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z historie Sokolova*. Sokolov, 1979, s. 54.

²⁵ Český dům.

²⁶ KURAL, Václav; KREJČÍ, Jan. *Krajanské organizace sudetských Němců v SRN. Studie o sudetoněmecké otázce – část II*. Praha, 1998, s. 27. ISBN 80-85864-50-9. ISBN 80-71844741-0.

²⁷ Tamtéž s. 27.

²⁸ PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z historie Sokolova*. Sokolov, 1979, s. 59.

²⁹ V roce 1971 zde byl vztyčen vysoký pomník.

25. dubna 1945 považují Američané Cheb za osvobozený a 7. května téhož roku obsazuje americká armáda také Sokolov. Postupem času se začali vracet Češi, kteří tu žili před válkou. Od prvních dnů bylo třeba řešit velké množství problémů. Hospodářství měst bylo rozvrácené, zásobování potravinami bylo naprosto nedostatečné. Na obnově zničených budov, odklidu trosk, opravách komunikací atd. se plně podílelo i německé obyvatelstvo. Z politického a společenského života byla převážná většina Němců vyloučena a volný pohyb se jim povoloval jen do 6 km od místa bydliště.³⁰

Nejzávažnějším problémem poválečného vývoje byl odsun německého obyvatelstva. První transport se konal 26. února 1946 a hlavní vlna odsunů končila v říjnu 1946.³¹ Města a obce, které měly německé názvy, přistoupily k přejmenování českými názvy.

3.3 Soužití Čechů a Němců po roce 1918

V dlouhé době společného života s Němci a v sousedství s nimi se český obraz Němců proměňoval ve vývoji a čase. Poměr Čechů k Němcům se odehrával v trojí rovině. Ve vztazích k Němcům usazených v českých zemích, ve vztazích k rakouským Němcům a posléze ve vztazích vůči Němcům z Německa.³²

Světová válka posunula české Němce blíže k myšlence německé Mitteleuropy,³³ přitom ale jako by přehlédli klíčový fakt, že ústřední mocnosti válku prohrály. Slovanské národy byly odhodlány této šance využít při uplatnění vlastního požadavku práva na sebeurčení. V této otevřené situaci volili Němci a Češi odlišné modely řešení. Němci si představovali rozdělení českých zemí podle etnických hledisek a připojení území s německým osídlením Německému Rakousku, resp. připojení tohoto celku k Německé říši, kdežto Češi chtěli historické české země zachovat jako součást Československa a česko-německé vztahy řešit jako vnitrostátní problém.³⁴

Nástrojem k prosazení obou variant bylo vyhlášení Československa 28. října 1918 a o dva dny později 30. října vytvoření tzv. Německého Rakouska na základě Prozatímní

³⁰ PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z historie Sokolova*. Sokolov, 1979, s. 62 – 63.

³¹ Tamtéž s. 67 – 68.

³² KRÉN, Jan, BROKLOVÁ, Eva. *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*. Praha, 1998, s. 21. ISBN 80-7184-468-0

³³ Naumannův projekt o vybudování německého „nadstátu“ sahajícímu od Severního a Baltického moře až k Jadranu a Alpám, a to s jádrem v podobě svazku Německa s Rakouskem.

³⁴ KURAL, Václav. RADVANSKÝ, Zdeněk a kol. *„Sudety“ pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem, 2002, s. 18. ISBN 80-86067-66-1.

ústavy. Posledním krokem v tomto zakládání národních států byla císařova rezignace na spoluúčast na jednáních vlády Německého Rakouska, vyhlášení republiky Německého Rakouska a proklamace připojení k Německu 12. listopadu 1918.³⁵ Již 29. října se usnesli němečtí poslanci na odloučení krajů severních Čech od českých zemí a utvoření samostatné jednotky německých Čech, Deutschböhmen. Návrhy české strany byly odmítnuty a Češi okamžitě reagovali nedůvěrou, která již byla přítomna z předchozích sporů a nyní narůstala. Ohrožení samostatného československého státu sudetoněmeckými akcemi již při jeho samém zrodu fatálně poznamenalo celé další soužití Čechů a Němců ve společné republice. Tuto vzájemnou nedůvěru dále prohloubil vojenský zábor vzbouřených pohraničních území vojenskými oddíly vznikající československé armády, k němuž došlo v listopadu a prosinci 1918.³⁶

Otázka postavení Němců v Československu patřila k existenčním otázkám tohoto státu. Neúspěšné pokusy o úpravu česko-německých vztahů před první světovou válkou nevytvořily předpoklady pro jejich snadné uspořádání³⁷ v novém státě.³⁸ Jak Tomáš Garrigue Masaryk, tak Edvard Beneš si byli vědomi, že vyřešení menšinových práv všech národností představuje pro novou republiku životně důležitý faktor. Politická reprezentace Němců z Čech, Moravy a Slezska však vznik Československé republiky vůbec neuznala a odpověděla na něj rozsáhlým pokusem o odtržení. Oznámili úmysl rozdělit historické země s cílem připojit německé kraje Čech a Moravy k Německému Rakousku, které se však hodlalo podle rozhodnutí vídeňského parlamentu z 12. listopadu připojit k Velkoněmecku.³⁹ Součástí Německého Rakouska měly být i jazykové enklávy Brno, Jihlava a Olomouc. Bylo zřejmé, že Němci jsou odhodláni naplnit svoje programové cíle vyhlášené již v lednu 1918.⁴⁰ Ještě půl roku po vzniku Československa odmítli čeští Němci vzít existenci státu na vědomí.⁴¹

Němci v Československu tvořili nejpočetnější a nejvyspělejší německou menšinu ve státech střední a východní Evropy. Představovali vysoce rozvinutou, činorodou a odborně zdatnou skupinu. Museli se smířit se skutečností, že se ocitli v postavení minority, a to

³⁵ HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha, 2005, s. 104. ISBN 80-246-1007-8.

³⁶ HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha, 2005, s. 105. ISBN 80-246-1007-8.

³⁷ KŘEN, Jan; BROKLOVÁ, Eva. *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*. Praha, 1998, s. 110. ISBN 80-7184-468-0.

³⁸ Tamtéž s. 110.

³⁹ KURAL, Václav; RADVANSKÝ, Zdeněk a kol. „*Sudety*“ *pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem, 2002, s. 21. ISBN 80-86067-66-1.

⁴⁰ V přímé reakci na Wilsonovo poselství vystoupili s požadavkem ustavení provincie Deutschböhmen.

⁴¹ KŘEN, Jan; BROKLOVÁ, Eva. *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*. Praha, 1998, s. 117. ISBN 80-7184-468-0.

ve státě, který vznikl proti jejich vůli a jehož občany se nechtěli stát. V počátcích nové republiky byli Němci z podílu na utváření politického života zcela vyloučeni.⁴² Zprvu byl stát veden pouze českými stranami. Sudetoněmecké strany nebyly ve vládě v Československu zastoupeny. Když první československý parlament zahájil svoji činnost, prohlásily všechny sudetoněmecké strany, že chtějí trvat na právu na sebeurčení. V pohraničí byli němečtí úředníci po jazykových zkouškách posláni předčasně do penze a nahrazeni českými. Nespokojení čeští Němci sjednotili činnost řady organizací.⁴³

V počátcích republiky se v mnohém ohledu změnila orientace politického smýšlení českých Němců. Začalo se pozvolně ustupovat od původního politického zaměření na Vídeň a začal převažovat pocit sounáležitosti s německým národem. Pohled českých Němců se tak začal stále více obracet směrem k Německé říši. Československo bylo součástí nové mapy střední Evropy, v jejímž rámci očekávalo ve věci národnostních menšin podporu především od Francie.

Saint-Germainská smlouva z 10. září 1919 přiřadila definitivně Sudety a české Němce do Československé republiky. V článku 57 uvedené smlouvy se Československo zavázalo, že přijme ve zvláštní smlouvě ustanovení k ochraně zájmů obyvatel republiky, kteří se od většiny obyvatelstva liší rasou, jazykem nebo náboženstvím. Přirozeně se toto týkalo v první řadě závazků, které musela na sebe československá delegace převzít v pařížských mírových smlouvách. Revoluční Národní shromáždění pojalo do ústavní listiny, případně do ústavních zákonů řadu předpisů menšinové Saint-Germainské smlouvy. Splnilo tak povinnost stanovenou v článku I. této smlouvy, že totiž tyto články budou uznány za ústavu. Postavení národnostních menšin poté upravovala řada dalších předpisů.⁴⁴ Postavení Němců upravila ústava v rámci státu pojatého centralisticky. Autonomie⁴⁵ a federalizace byly odmítnuty.

Úsilí o zapojení Němců do sféry vládní a výkonné moci vyvrcholilo v červenci 1926, kdy Československá strana lidová učinila otevřenou nabídku německým občanským stranám, aby společně s českými vytvořily pevnou vládu a zanechaly nacionálních rozporů.⁴⁶ Antonín

⁴² ŠEBEK, Jaroslav. *Mezi křížem a národem*. Brno, 2005, s. 27. ISBN 80-7325-085-3.

⁴³ Organizace „Bund der Deutschen“, „Deutscher Kulturverband“.

⁴⁴ Tamtéž s. 123.

⁴⁵ Se zvláštní výjimkou Podkarpatské Rusi.

⁴⁶ KŘEN, Jan; BROKLOVÁ, Eva. *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*. Praha, 1998, s. 125. ISBN 80-7184-468-0.

Švehla slíbil Němcům vstup do vlády jako rovní s rovnými.⁴⁷ Na politice této vlády se tedy podílely i německé strany: Svaz rolníků (Bund der Landwirte), Německá křesťansko-sociální lidová strana, Německá strana živnostenská a později i Německá sociálně demokratická dělnická strana.⁴⁸ Němci měli od této doby ve vládě své zástupce až do roku 1938.

3.4 Jazykové právo

Nejpodstatnějším a nejdůležitějším znakem národnosti je společný jazyk. Nově vzniklá republika musela řešit problém jazykového práva. K jeho hlavním zásadám patřilo vyhlášení československého jazyka jako oficiálního jazyka, jehož uzákonění výslovně připouštělo znění Saint-Germainské smlouvy, které však nemluvalo o státním jazyku. Jazykový zákon byl přijat společně s Ústavou Československé republiky 29. února 1920 a jeho zněním bylo uzákoněno prvenství československého národa po stránce jazykové a tím byl zároveň uzákoněn národní ráz Československé republiky. Zákon zaručoval obyvatelům právo užívat jakéhokoliv jazyka ve stycích soukromých, ve věcech náboženství, v tisku a v jakýchkoliv publikacích nebo ve veřejných shromážděních lidu. Vznikly ale pochybnosti o právu každého občana užívat mateřský jazyk a to ve státních institucích, kde bylo nezbytné upravit jazykovou komunikaci v úředním styku zavedením češtiny jako hlavního úředního jazyka. V oficiálních dokumentech se potom hovořilo o jazyce československém, který existoval ve dvou rovnoprávných zněních – českém a slovenském. Než ale došlo k provedení zákonné úpravy, tolerovala vyšší místa užití němčiny v úředních dokumentech.⁴⁹ Oficiální jazyk získal výsadní postavení. Němečtí kritikové tohoto řešení měli ovšem možnost odvolávat se na znění Nóty o postavení národností v Československé republice, kterou předložil Edvard Beneš v květnu 1919 na pařížské konferenci. Zde zaznělo, že oficiálním jazykem bude čeština, ale že v praxi bude německý jazyk druhým jazykem v zemi a bude užíván v úředním styku u soudů a v parlamentu bude na stejné úrovni s češtinou. Tento mezinárodně učiněný slib naplněn nebyl a sudetoněmecká propaganda jej zužitkovala více než důkladně, zejména při získávání sympatií západoevropských politiků a veřejnosti ve druhé polovině 30. let.

⁴⁷ KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české: sv. XIII. 1918-1929*. Praha, 2000, s. 581. ISBN 80-7185-328-3.

⁴⁸ BAUER, Franz; GLASSL, Horst a kol. *Tisíc let česko-německých vztahů. Data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích*. Praha, 1991, s. 167. ISBN 80-85241-08-0.

⁴⁹ HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha, 2005, s. 128. ISBN 80-246-1007-8.

Jazykový zákon zavedl důležité výjimky umožňující menšinám obracet se na soudy a další instituce ve vlastním jazyce, pokud byla naplněna podmínka, že alespoň 20% státních občanů daného soudního okresu bylo příslušníky menšinové národnosti. V pozdějším znění jazykového zákona z roku 1926 bylo dokonce od 20% upuštěno, což znamenalo, že devět desetin německy mluvících občanů Československé republiky mohlo komunikovat s úřady ve vlastním jazyce, avšak postavení státního jazyka přispívalo k napětí v oblastech se smíšenou národnostní strukturou.

Autoři orientovaní na obhajobu českých Němců tvrdí, že politika státu vůči německým spoluobčanům byla od počátku politikou odplaty. Kritizují povinnost užívat český jazyk na státních drahách a poštách. Dalo by se říci, že poměrně příznivě hodnotí situaci menšin ve školství, kde vedle 6.000 českých škol obecných existovalo 3.300 obecných škol německých,⁵⁰ což byl vysoký počet. Za diskriminaci ale rovněž považují prováděcí nařízení k jazykovému zákonu z roku 1926, na jehož základě se museli úředníci podrobit jazykové zkoušce z českého jazyka, která měla za následek, že do roku 1930 muselo opustit svá místa 3.000 Němců. Údajně na obranu proti tomuto neustálému národnostnímu tlaku zakládali čeští Němci spolky a podpůrné organizace na státu nezávislé.

⁵⁰ Tamtéž s. 131.

4 Historický vývoj občanské společnosti na Chebsku

4.1 Řemeslnické cechy v Chebu

Městské zřízení ze 13. a začátku 14. století skýtalo řemeslu vhodnou půdu, živnosti začaly vzkvétat a vliv jejich majitelů byl v městě stále zřetelnější. Řemeslníci se domohli místa v městské radě. Začali v Chebu stavět honosné kupecké domy. Vznikaly řemeslnické spolky bez práv a z nich posléze cechy, které měly přiznanou právní působnost a mistrové byli zastoupeni i v městské radě. V Chebu vznikaly cechy řemeslníků v první polovině 14. století. Zastoupení cechů v městské radě se nelíbilo ostatním členům, především příslušníkům patricijských rodin. V Německu bylo takové zastoupení cechů běžné, možná právě díky německému vlivu se to jako prvním podařilo u nás zrovna Chebským zástupcům řemesel. Bohužel to vedlo k otevřeným střetům a později k zakázání cechů Karlem IV.⁵¹ Cechy v Chebu, ale zákazu nedbaly a dokonce si získaly svou statečností při obraně města oblibu a upevnily tím své postavení.

V Chebu byly, mezi lety 1453 až 1460, cechy např. koželuhů, ševců, podkovářů, nožířů, hrnčířů, zlatníků, cukrářů, zedníků, řezníků, perníkářů, truhlářů nebo kloboučníků. Ty cechy, které měly málo členů, se podle potřeby a podobnosti řemesel spojovaly do tzv. spolucechů neboli komunitních cechů. Například mlynáři tvořili spolucech s pekaři, kobližníci byli s perníkáři.⁵² Řemeslníci vykonávající podobná řemesla se většinou usazovali co nejbližší k sobě. Proto ještě dnes můžeme v Chebu najít ulici Koželužskou či Provaznickou.

4.1.1 Knihtisk

Cheb, hlavní město chebského území, středisko kultury a křižovatka obchodních cest, začal velmi brzy využívat Gutenbergova vynálezu. První tiskárna zde byla otevřena roku 1485. Chebské tiskárny vydávaly díla, která se mohou rovnat s tisky tehdejších nejlepších tiskařských dílen v Německu a Itálii.⁵³

⁵¹ BABICKÝ, Stanislav, kolektiv autorů. *Chebsko – sborník k 85. Výročí založení Chebského musea*. Krajské vlastivědné museum v Chebu, Cheb, 1959, s. 57.

⁵² Tamtéž s. 63 – 64.

⁵³ Tamtéž s. 87 – 88.

4.1.2 Trubači

Málokteré město má tak bohatou kulturní historii, která účinně zasahuje do dnešního života. Hudební život v Chebu podporovali a rozvíjeli, již od 16. století a v dobách dřívějších, městští trubači, tedy hudebníci. V 2. polovině 16. století měli již městští trubači v Chebu svůj cech. Do Chebu přijížděli hrát i cizí hudebníci a to především, když se ve městě konaly sněmy knížat. Hlásníci v Chebu fungovali až do konce 19. století.⁵⁴

Svatební průvody či křtiny byly ve městě provázeny slavnostními fanfárami. Když tato tradice vytrubování ustávala, tak učitel Josef Czerny zapsal do not tři fanfáry. Díky tomuto notovému zápisu se alespoň část této hudební historie dochovala.⁵⁵

4.2 Německé spolky

Problémem německých spolků nebyl fakt menšinového sdružování, ale jejich nacionální náplň, pěstující vedle zájmové náplně také ideologii němectví a podporu nacionální intolerance zejména u mladé generace.

Německý kulturní svaz, Deutscher Kulturverband s 500 000 členy podporoval především německé školství a osvětovou činnost vůbec a vznikl v Československu jako nástupnická organizace rakouského Schulverein. Spolek Němců v Čechách, Bund der Deutschen in Böhmen patřil k nejvýznamnějším a nejvlivnějším. O rozsahu jeho vlivu na německy mluvící obyvatele českých zemí vypovídá, že počátkem 30. let měl přes jeden milion členů.⁵⁶ V jižních a západních Čechách existoval vlivný Německý šumavský spolek, Deutscher Böhmerwaldbund. Tyto spolkové aktivity byly výrazem obav Němců ze Sudet před údajnou rozpínavostí československého národa, ale současně měly také nezanedbatelný sociální aspekt a to vzájemné podpůrné působení uvnitř komunity německy mluvících obyvatel. Tento aspekt vystoupil do popředí zvláště po zhoršení ekonomické situace v době hospodářské krize. Uvedené i další organizace zprostředkovávaly pracovní místa, organizovaly domácí práci, snažily se udržet německé pozemkové vlastnictví, podporovaly

⁵⁴ Tamtéž s. 136 – 137.

⁵⁵ BABICKÝ, Stanislav, kolektiv autorů. *Chebsko – sborník k 85. Výročí založení Chebského musea*. Krajské vlastivědné museum v Chebu, Cheb, 1959, s. 139.

⁵⁶ HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha, 2005, s. 132. ISBN 80-246-1007-8.

putovní knihovny. Kombinace nacionální a sociální složky programu byla charakteristická pro aktivity podpůrných spolků.⁵⁷

Nedílnou součástí německého kulturního a sociálního prostředí byly diferencované prvky odborového hnutí. Německý tělocvičný spolek Deutscher Turnverein Falkenau und Umgebung, který pěstoval především tělesnou zdatnost a lidovou výchovu mládeže. Založilo ho několik místních nadšenců v roce 1885 a právě od nich vzešel podnět k výstavbě tělocvičny.⁵⁸

K dalším organizacím patřily spolky usilující o udržení němectví v pohraničních oblastech, např. spolek německých obyvatel Chebska Chebská obec, Egerländer Gmoi,⁵⁹ který zasahoval svým působením přes hranice do sousedního Bavorska a Saska. Podporoval vědomí sounáležitosti chebských Němců s Říší. K jejímu vzniku došlo v roce 1925 a jejím cílem bylo udržovat egerlandské tradice, zvyky, krajové nářečí, hudbu, kroje a obyčeje starého Chebska a Loketska. Významnými událostmi byly velké slavnosti a jednou z největších byla tradiční egerlandská svatba, která proběhla v roce 1931 v Sokolově, a třídní slavnosti Egerländer Heimatfest v červnu 1933.⁶⁰

4.3 Česká menšina a kulturní život na Chebsku

Chebsko a Sokolovsko patřilo až do poválečného odsunu Němců k oblastem s převahou německého obyvatelstva. Třebaže byly před první světovou válkou nedílnou součástí zemí Koruny české, neměly jedinou českou školu. Nechyběly ani pokusy o zřízení těchto škol, ale jejich iniciátoři a česká menšina však byli vystaveni velkému odporu ze strany německého obyvatelstva.

Ještě na počátku druhé poloviny 19. století bylo německé osídlení území Sokolovska a Chebska jen minimálně narušováno příchodem skupin obyvatelstva jiných národností. Češi sem v tuto dobu přicházeli jen jednotlivě. Až s rozvojem průmyslu vznikla hlavně na Sokolovsku zvýšená potřeba pracovních sil a to především při těžbě hnědého uhlí a později ve výrobě skla a porcelánu. Od počátku 70. let 19. století přicházeli do oblasti čeští horníci, skláři a početnější české menšiny se vytvořily ve Svatavě, Bukovanech, Sokolově, Habartově,

⁵⁷ BAUER, Franz; GLASSL, Horst a kol. *Tisíc let česko-německých vztahů. Data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích*. Praha, 1991, s. 167. ISBN 80-85241-08-0.

⁵⁸ Tělocvična dosud stojí v sousedství 2. základní školy.

⁵⁹ HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha, 2005, s. 133. ISBN 80-246-1007-8.

⁶⁰ PROKOP, Vladimír. *Sokolov – Z dějin města a jeho škol*. Sokolov, 1994, s. 47.

Lískové, Dolním Rychnově a Novém Sedle. V obcích žily většinou v uzavřené společnosti a v počátcích většina nově přistěhovalých ani německy neuměla. Kvůli pozdějším neúspěšným změnám v jazykových nařízeních, žilo do vzniku Československé republiky v oblasti Čechů málo a i ti pak zpravidla užívali německý jazyk.⁶¹

Počet českých občanů se stále zvyšoval a v roce 1910 dosáhl 360. Místní marně usilovali o českou školu, ta byla otevřena až v září 1919.⁶²

Ve městě Sokolov nebyl až do vzniku první republiky český živel nikdy tak silný jako v okolních průmyslových obcích. Zvláště početné české menšiny žily v Habartově, Novém Sedle, Bukovanech, Svatavě a Citicích. Přesto ale bylo město z počátku hlavním centrem českého menšinového života. Právě v Sokolově začala v roce 1894 pracovat organizace Národní jednoty severočeské. Místní odbory pak vznikly ve Svatavě a Citicích, kde zřídily čítárny a vedly kurzy českého jazyka. V letech 1897 – 1908 sídlil v Sokolově český občanský vzdělávací spolek Volnost. S postupem času se tak začal formovat společenský a kulturní život české menšiny. Záměr o zřízení vlastního školství vzešel od českých menšin před první světovou válkou a to ve Svatavě, Citicích a Bukovanech. Místní podali žádosti o zřízení českých obecných škol, ale k realizaci nedošlo z důvodu odmítavého postoje německé samosprávy. Dramaticky tato situace probíhala ve Svatavě, kde odmítnutí ze strany Němců v roce 1909 vyvolalo nepokoje a několik českých rodin odešlo z obce do vzdálenějších míst Krušnohoří nebo do vnitrozemí.⁶³

Češi se ve větším počtu začali do kraje stěhovat až po vzniku Československé republiky. Po roce 1918 přišli do oblasti státní úředníci, učitelé, obchodníci, zaměstnanci pošty a železnice a lidé dalších profesí.⁶⁴ Vznik Československé republiky znamenal podstatné zlepšení života české menšiny, který se začal poměrně rychle rozvíjet. Na Sokolovsku se stále zvyšoval počet českých občanů. Zatímco v roce 1910 tvořila menšina v okrese 1,7%, v roce 1921 to již bylo 4,2%. Zvyšování počtu českých obyvatel s sebou neslo i potřebu zřízení českých škol.

V roce 1922 vznikl v Sokolově odbor Národní jednoty severočeské a při něm vznikl pěvecký kroužek. V září toho roku byla v Sokolově zřízena okresní péče o mládež pro okres

⁶¹ ŠALÁTOVÁ, Markéta. Český spolkový život v Chebu (1918 – 1938). In *Sborník Chebského muzea 2002*. Cheb, 2003, s. 208. ISBN 80-85018-24-1. ISSN 1211-9210.

⁶² NĚMEC, Václav. *Boje o českou školu v severozápadním pohraničí*. Sokolov, 1989, s. 12.

⁶³ Viz. Kapitola „Situace ve Svatavě.“

⁶⁴ PROKOP, Vladimír. *Sokolov – Z dějin města a jeho škol*. Sokolov, 1994, s. 98.

sokolovský a loketský. Organizovala při školách vaření polévky pro děti nezaměstnaných rodičů a finance na tyto akce dostávala od ministerstva sociální péče.⁶⁵ Byl založen také český divadelní spolek, který pravidelně sehrával divadelní představení. Vedle českých spolků ve městě fungovaly také německé pěvecké sbory a orchestry.

Česko - německé vztahy se během 20. let vyhrcovaly. Určitými vrcholy byly události z listopadu 1920, kdy došlo ke stržení sochy Josefa II., a slavnosti města v roce 1922. Při těchto akcích se střetly zájmy obou národů. V druhé polovině 20. let se situace začala uklidňovat a rozvíjela se česká spolková činnost a menšinové školství. Poměry se začaly znovu zhoršovat s příchodem hospodářské krize a hlavně s nástupem Adolfa Hitlera k moci v sousedním Německu. Změnu vycítila i česká menšina, protože se množily provokace a napadání všeho českého.⁶⁶

Zaměříme-li se na každodenní život české menšiny, významnou roli v něm hrály spolky. Národnostní poměry sledovala hlavně Národní jednota severočeská a ostatní spolky plnily spíše účel odborový, výchovný, kulturní, sportovní apod. Jejich hlavní význam tkvěl vedle zábavy v organizaci života menšiny a zprostředkování české kultury. Přesto se zpočátku spolky, zejména Národní jednota severočeská, zaměřovaly na politickou aktivitu, ke které se opět vrátily ve druhé polovině 30. let. Důležité spolky působící v kraji byly Český okresní osvětový sbor, Česká okresní péče o mládež, Tělovýchovná jednota Sokol, Dělnická tělovýchovná jednota, Český svaz kopané, Klub československých turistů, Dramatický spolek Budil, Odborové sdružení hudebníků, pěvecký spolek Hraničář, Československý červený kříž, Odborové sdružení kovozpracujících, Jednota zaměstnanců československých drah v Chebu a další.⁶⁷

Češi nejvíce propagovali svou kulturu pořádáním různých oslav a akcí. Cílem chebské menšiny bylo postavení Národního domu v Chebu. Největším problémem spolkové činnosti byl nedostatek pracovníků, a proto mnozí členové působili v několika spolcích. Mezi českou menšinou byla jednota jen zdánlivá, ve skutečnosti ji dělily politické rozepře. Spolupráce se opravdu zlepšila až po vzniku Okresního osvětového sboru v Chebu, který převzal funkci organizátora veškerého dění od Národní jednoty severočeské, která ji vykonávala do té doby a ne zcela úspěšně.

⁶⁵ SOKA Sokolov, Kronika české obecné školy Citice, Kronika č. 1, 1919 – 1938.

⁶⁶ BERAN, Pavel a kol. *Sokolovsko... nejen vzpomínky*. Sokolov, 1999, s. 37. ISBN 80-238-5167-5.

⁶⁷ ŠALÁTOVÁ, Markéta. *Český spolkový život v Chebu (1918 – 1938)*. In *Sborník Chebského muzea 2002*. Cheb, 2003, s. 208. ISBN 80-85018-24-1. ISSN 1211-9210.

Po druhé světové válce byla činnost mnoha českých spolků obnovena a navázaly na svoji předválečnou tradici. Již se nejednalo o spolky českých menšin, které měly za úkol podporovat a sdružovat život české menšiny v oblasti s převahou německého obyvatelstva, ale o spolky, které se rozvíjely v oblasti ryze české.⁶⁸

4.4 Česko-německé vztahy a spolupráce na přelomu 20. a 21. století

Sociologický ústav Akademie věd České republiky učinil v roce 1993 studii na téma související právě s česko-německými vztahy na Chebsku. Z této studie vyplynulo, že mezi místními existuje poměrně rozšířené vědomí rozděleného regionu. I když jsou hranice otevřené, existuje zde patrně stále příliš mnoho specifik a rozdílů, které brání prohloubení vědomí regionální-přeshraniční sounáležitosti. Snaha regionálních institucí pokusit se o hlubší sjednocení euroregionu Egrensis nenachází zatím dostatečný odraz ve vědomí obyvatel okresu Cheb. I přes to si, ale většina obyvatel myslí, že je třeba spolupracovat a obavy z problémů, které by mohly vzniknout, má relativně malá část obyvatel.⁶⁹

Výsledky této studie se dají lehce převést i do dnešního pohraničí. I když určité zlepšení ve spolupráci je nepopiratelné. Je především zjevné na pracovních místech, která jsou Čechům nabízena a na přeshraniční spolupráci menších i větších firem. Je možné např. využívat celodenní jízdenky EgroNet umožňující jízdu vlaky i autobusy v rámci celého mikroregionu.

Přes veškeré negativní vlivy minulosti se nejlépe daří spolupráce v oblasti společensko-kulturní, je to nejpatrnější na společném pořádání místních oslav, výstav a festivalů, konaných po obou stranách hranice.

Tato spolupráce je povětšinou vedena od nápadů jednotlivců, je založena na osobních zkušenostech a někdy podpořena evropskými a společenskými institucemi typu Evropského fondu pro regionální rozvoj nebo Česko-německý fond budoucnosti.

⁶⁸ ŠALÁTOVÁ, Markéta. Český spolkový život v Chebu (1918 – 1938). In *Sborník Chebského muzea 2002*. Cheb, 2003, s. 208. ISBN 80-85018-24-1.

⁶⁹ HOUŽVIČKA, Václav; ZICH, František. *Přeshraniční souvislosti sociálních změn v oblasti české části euroregionu Chebsko*. Praha: Sociologický ústav-Akademie věd České republiky, 1993, s. 15-16. ISBN 80-901674-1-1.

To je i případ českoněmecké výstavy skleněných objektů českých i německých umělců nazvané „Sklo-sklu-sklem/Glas-Gläser-Amgläsersten“, která se konala letos od 2. února do 9. dubna v Becherově vile v Karlových Varech.

Dalším krásným příkladem této spolupráce byla „Krajinná výstava bez hranic“ konaná od 24. května do 24. září roku 2006. Téma výstavy bylo Zahrady západu, zahrady východu. Výstava byla rozložena do dvou areálů, jeden se nacházel v Chebu pod hradem a druhý v německém Marktredwitz. Měla společné vstupné, které platilo dva dny a jeho součástí byla i cesta vlakem z Chebu do Marktredwitz. Výstavu jsem navštívila a její organizace byla úžasná. Většina úprav v Chebu zůstala funkční i po ukončení výstavy a dodnes slouží jako odpočinková zóna občanům.

K drobnějším, ale dlouhodobým a proto možná ještě důležitějším akcím, patří třeba již šestiletá spolupráce chebského mateřského centra „Klubíčko“ s mateřskou školou v Schirndingu. Tato spolupráce umožňuje klientům mateřského centra navštěvovat pravidelně německou školku, kde je zaměstnána jedna česky mluvící učitelka ale jinak komunikace probíhá v němčině. Dále společně pořádají výlety, návštěvy divadla a podobně. V rámci této spolupráce vznikl i projekt podpořený Česko-německým fondem budoucnosti a Západočeským divadlem v Chebu. Jednalo se o českoněmecké divadelní představení „Stvoření světa za sedm dní“. Děti z obou stran hranice navštěvovaly společně chebské divadlo, shlédly představení a měly možnost si i prohlédnout budovu.⁷⁰

Do této kategorie patří i dlouholetá spolupráce mezi základní organizací Svazu chovatelů drobného zvířectva v Chebu a partnerského spolku v německém Hohenbergu, založená z velké části právě na osobním vztahu předsedů obou organizací. Zatím jejich poslední společnou akcí byla výstava konaná letos v lednu v Hohenbergu. V jejím rámci byli zvlášť oceněni chovatelé z řad dětí, protože obě organizace si uvědomují nutnost podpořit dorost.

Dále jsem měla možnost se zúčastnit zkoušky pěveckého sboru „Heimatchor“, jehož členkami jsou obyvatelky Kraslic, Stříbrné, Rotavy ale také Marktneukirchenu. Tento sbor je zaměřen převážně na lidové písně zdejší oblasti zpívané egerlandským a krušnohorským nářečím. Vystupují na různých regionálních akcích a koncertech. Já osobně si velmi cením toho, že jsem mohla vyzpovídat vedoucí souboru, čtyřiaosmdesátiletou Edeltraud Rojíkovou.

⁷⁰ <http://www.klubicko.cz/3-nasi-partneri/4-spoluprace-s-materskou-skolou-v-schirndingu.html>

Dnes jsou Chebsko a Sokolovsko spolu s ostatními mikroregiony západních Čech a dalšími německými regiony jako jsou Horní Francko a saské Vogtlandsko součástí euroregionu Egrensis.

Celá oblast je otevřena návštěvníkům z celého světa, kterým nabízí jedinečnou atmosféru tisícileté historie a kultury. Mezi akce, které se na Chebsku pořádají, patří i kulturní festival „Mitte Europa; Bavorsko-Čechy-Sasko“, „Chopinův festival“ v Mariánských Lázních, pravidelné kolonádní koncerty v Mariánských a Františkových lázních, každoroční letní operní představení konaná v Lokti v přírodním areálu na břehu řeky Ohře s nádhernou kulisou loketského hradu a také mezinárodní festival mládežnických dechových orchestrů „FIJO“, který se pořádá jednou za dva roky.

5 Živé paměti

Myslím si, že život v tomto regionu nejlépe dokládají osudy konkrétních lidí, kteří se zde narodili nebo zde žijí již dlouhá léta, a proto mají k této oblasti úzkou vazbu. Proto jsem s nadšením využila možnosti a přijala pozvání na zkoušku pěveckého sboru Heimatchor, kde jsem měla možnost sledovat a poslouchat jeho členky a poté ještě udělat rozhovor s jeho vedoucí paní Edeltraud Rojíkovou. Paní Aurelii znám osobně již od dětství, protože rodina mého otce pochází také z Jindřichovic. Osudy paní Edeltraud a paní Aurelie si jsou přes všechny rozdíly v mnohém podobné. Obě se musely vyrovnávat s rozdílným kulturním prostředím a jazykovými bariérami v rodinách svých manželů. Obě dámy se s tímto prolínáním kultur dokázaly obdivuhodně vyrovnat, vybrat si z odlišné kultury to nejlepší a předat tyto zkušenosti dalším generacím. Obě jsou velmi vitální a ani jejich vyšší věk jim nebrání aktivně se zapojovat do společenského a kulturního dění v regionu.

5.1 Rozhovor s paní Edeltraud Rojíkovou

Paní Edeltraud Rojíková se narodila v německé rodině roku 1928 a vyrůstala v horském městečku Přebuz německy Frühbuß.

Jaké bylo Vaše dětství, pamatujete si na nějaké hry, které jste hráli s ostatními nebo doma?

Byla jsem jediné dítě v rodině a na Přebuzi nebylo moc dětí, natož v mém věku, tak jsem si musela vystačit po většinou sama. Později jsem šla do Chebu na školu. Studovala jsem na učitelku, ale nedostudovala jsem kvůli přicházející válce. A po válce tady nebylo pro němce možné mít nějaké vyšší vzdělání.

Co jste dělala poté? Jaké to bylo zůstat v pohraničí?

Bála jsem se mluvit na veřejnosti, protože jsem neuměla česky, a kdybych mluvila německy, jen bych na sebe upozorňovala. To nebylo dobré hlavně kvůli blížícímu se odsunu. Továrny v okolí nás nechtěli zaměstnávat, ale lidé, kteří sem přišli ze středu Čech, zase neuměli na těch strojích tady.

Kde jste tedy pracovala?

Byli jsme posíláni na povinné práce, třeba na chmel a podobně. Hodně jsme se báli, protože tam měli dohled Rusové a kolovaly zvěsti o znásilňování. Potom se na Přebuzi otevřely rudné doly, tak jsem pomáhala tam.

V těch dolech to bylo už normální zaměstnání nebo nucené?

Byla jsem normálně placená, ale jinde by nás nezaměstnali, tak moc na vybrání nebylo. Pomáhala jsem tam jedné paní. Byla to Ruska a hledala rudné žíly. Musela jsem jí být pořád po ruce a chodit s ní do dolů. Potom přišel nějaký inženýr a asi jsem se mu líbila, protože mě nechal přemístit na lepší práci do skladu.

A kdy jste se naučila česky?

Trošku jsem rozuměla už v té době, ale mluvit jsem neuměla, jen německy a trochu anglicky. Naučila jsem se až kvůli manželovi a dětem.

Váš manžel byl tedy Čech?

Byl to Čech, pocházel z Plzně, bojoval v severní Africe v Tobruku a potom v anglické armádě. Na Přebuzi žili dva jeho kolegové z Británie a on sem přijel za nimi, jeden z nich měl totiž automobilovou nehodu. Můj strýc, nebyl to opravdový strýc, jen jsem mu tak říkala, měl u nás hospodu, ve které jsem vypomáhala. On tam seděl, a když se ho strýc zeptal co by rád, odpověděl, že by se semnou chtěl seznámit. Tak nás seznámili, problém byl v tom, že on neuměl německy a já česky, ale když se zeptal „Do you speak English?“ už jsme se od sebe nehnuli. Lidi si pak mysleli, že jsme špioni, protože nechápali, proč spolu mluvíme anglicky.

A potom byla svatba?

Měli jsme první poválečnou svatbu na Přebuzi. Ale nejdřív přišla Sonička, ta se narodila v roce 1948. Můj muž byl Praze a žádal o povolení k sňatku, ale nechtěli mu ho dát. Nechápali, jak si může chtít vzít mě, když proti nám Němcům bojoval. Trvalo to rok, než jsme se mohli vzít. Když byla Sonička větší, našim sousedům se narodilo druhé dítě a ona chtěla taky sourozence. My chtěli jen jedno dítě, ale byla neodbytná. Jednou jsme u ní v pokojíčku na okně našli cukr, chtěla tím přilákat čápa, který by jí toho bratříčka donesl. Tak jsme tedy měli Petra, to bylo v padesátém sedmém. Chtěli jsme se odstěhovat do Nejdku, ale nebyla tam pro nás práce. V roce 1968 dostal manžel práci v Rotavě ve Škodovce a tak jsme se odstěhovali tam. Bydlíme tam až dodnes.

5.2 Rozhovor s paní Aurelií P.

Další s kým jsem se dělala rozhovor o životě v pohraničí je paní Aurelie P., která se narodila v roce 1933 v Praze. Dětství prožila v Broumově a v Plzni. Dnes žije ve vesnici Jindřichovice dříve německy Heinrichsgrün.

Kdy a proč jste se vlastně přistěhovala do Jindřichovic?

Má rodina se sem přestěhovala z Plzně v roce 1948, můj otec zde dostal práci účetního. Sama jsem sem ale přišla, až na jaře 1949 do té doby jsem byla na škole v Kadani. Bylo to brzo po odsunu a tak se pohraničí uměle osidlovalo lidmi z vnitrozemí. V Jindřichovicích bylo kromě českých rodin, jako byla ta naše, i několik slovenských a ukrajinských rodin. Z původních německých starousedlíků tu zbyly jen čtyři rodiny, vlastně pět i s rodinou mého manžela. I přesto tu zůstalo mnoho neobydlených domů, které se později zbouraly. V jednom domě bydleli většinou všechny generace nebo dvě až tři různé rodiny.

Takže jste se přivdala do německé rodiny?

Vlastně to byla spíše česko-německá rodina. Manželův otec byl Čech a maminka Němka, která česky vůbec neuměla. Takže doma se mluvilo německy, hlavně pak egerlandským nářečím. Základy spisovné němčiny jsem měla ze školy a slovní zásobu a ostatní jsem si zlepšovala čtením německých knih.

Dnes jsou Jindřichovice malá vesnička, ale dříve tomu tak nebývalo, pokud vím, že?

Před válkou měly Jindřichovice skoro 2000 obyvatel a titul královského města. Byly vyhlášeným letoviskem, bylo zde 16 hospod a výčepů a mnoho penzionů. Byla zde škola paličkování, cyklistický spolek a divadelní spolek. Mnoho lidí zde bylo zaměstnáno u Nostice na zámku a v hospodářství, manželův otec tam dělal šafáře. A možná není bez zajímavosti, že vedle německé školy tu byla i škola česká, kterou navštěvovaly i některé děti z nejchudších německých rodin, protože zde dávali svačinu zdarma.

Váš muž se znal také s hrabětem?

Co vím z jeho vyprávění, tak ano. Někdy vzpomínal, jak v zimě s ostatními dětmi ze zámku a s hraběcí dcerou Sofií jezdily po panství na saních zapřažených za oslíkem. Já už jsem neměla

tu čest je poznat, odešli odsud v roce 1946. V zámečku pak byla ubytovna pro řecké sirotky, později pak pro vojáky a bulharské dělníky, dnes je zde archiv.

Jaký byl Váš život v poválečných Jindřichovicích?

Z předválečné doby zde zbylo hodně spolků například ochotnický divadelní, ve kterém jsem také hrála dokonce jednou i hlavní roly, zamilované dívky, ve hře „Hádají se o rozumné“ a mluvila jsem kašpárka v loutkovém divadle. Pomáhala jsem manželovi v místním kině a později jsem si udělala promítací zkoušky. Paní Holzingerová, která byla má kmotra při biřmování, mě učila paličkovat, někde mám ještě schované vzory.

Vy jste tedy byla biřmovaná tady v Jindřichovicích?

Byla jsem na biřmování až se svými dvěma syny, bylo to první biřmování po válce, které se zde konalo a vedl ho tehdy ještě biskup, později kardinál František Tomášek. Bylo to někdy mezi lety 1972 a 1973, přesně už se nepamatuji.

Vy a Váš manžel jste dlouhou dobu provázeli po místním mauzoleu⁷¹, jak jste se k tomu dostali?

Pracovala jsem na národním výboru, a když zemřel bývalý správce, byla jsem tím pověřena. Časem to velmi nadchlo mého muže a v důchodu to byla jeho vášeň, starat se a provázet tam.

5.3 Shrnutí rozhovorů

Má práce je zaměřena na kulturně společenský život v regionu z pohledu historie i současnosti, proto jsem se rozhodla do ní zařadit přepis rozhovorů, který dokládá osobní zkušenost se zdejším životem a kulturními specifiky. Způsob kladení otázek vyplynul z průběhu rozhovoru, proto se otázky různí. Tyto ženy jsem si vybrala, protože svým životem prakticky dokazují, že obě kultury, německá i česká, nemusí nutně stát proti sobě, ale mohou se velmi dobře doplňovat.

⁷¹ U Jindřichovic byl za 1. světové války pracovní tábor a na počest padlým, především Srbům, je zde vystavěno na výsostném území Srbska mauzoleum s jejich ostatky.

6 Jazyk na Chebsku

6.1 Nářečí

Z celého předchozího pojednání vyplývá, že uvedená oblast byla historicky až do roku 1945 spíše pod vlivem německého živlu a to poznamenalo i vývoj jazyka v pohraničí. Zatímco v Poohří není žádné výraznější české nářečí, německá se tu vyskytují hned dvě: krušnohorské a egerlandské. Z obou se dochovalo jen málo v písemné formě, především pak básně a písně, k takovým patří i písně Antona Güntera z Božího Daru, který oslavoval krásu Krušných hor a okolí. Tato kapitola se zakládala především na vlastním výzkumu a spolupráci se starousedlíky hlavně s paní Aurelií, která mi pomáhala s některými příklady slov a prepisem do spisovné němčiny.⁷²

6.2 Krušnohorské nářečí

Krušnohorské nářečí, kterým se v některých příhraničních oblastech především pak, jak z názvu vyplývá, v Krušných horách mluvilo a někde i mluví, se liší od spisovné němčiny a ostatních sudetských nářečí především ztrátou nepřízvučného koncového „e“ a „n“, jako příklad třeba slovo lidé = *Leute* - *Loit*, hezké = *schön* - *schii*. Na Francko-bavorský vliv poukazuje proměna dřívějšího „ei“, „au“ a „ou“ na „a“ například u slova strom = *Baum* se mění v *Baam*.

6.3 Egerlandské nářečí

Co se týká chebského neboli egerlandského nářečí jinak zvaného egerlandština (německy Egerländisch) nelze hranice oblasti jeho používání přesně geograficky určit. Vztahuje se totiž k poměrně velké geografické části a to okolí Chebska, Sokolovska, severního Bavorska, ale také území až ke Klášterci, po celé délce řeky Ohře, která ve své německé verzi „Eger“ dala nářečí název.

6.3.1 Výňatek z divadelní hry jako příklad egerlandského nářečí

Není bez zajímavosti, že v egerlandštině vycházely třeba divadelní hry pro amatérské divadelní soubory. Jednalo se o tzv. „*dorfposse*“ neboli vesnickou frašku. Vydáváním těchto děl se zabývalo nakladatelství „Egerländer Verlag Hans Fink“ z Mariánských Lázní. Díky

⁷² Kvůli nedostatku písemných zdrojů jsou některá slova, která uvádím jako příklad, psaná foneticky.

paní Aurelii jsem se dostala ke dvěma hrám z tohoto nakladatelství, které zdědila po své tchýni. Jednou z nich je hra „s Kuraschitrinkl“ česky „pítí na kuráž“ od Petera Leonharda. Tato veselohra je o Kathl a Fertlovi, kdy on spolu s ostatními muži se rozhodnou postavit se svým ženám a chtějí se napít na kuráž, ale bohužel místo alkoholu na posilněnou vypijí projímadlo pro krávu. Uvádím zde úryvek z hry psaný v egerlandštině pod ním přepis do spisovné němčiny a nakonec překlad do češtiny. S přepisem do spisovné němčiny mi paní Aurelie velmi pomohla.

Bäuerin: - *Sauwirtschaft! Wöi d' Nachteulen schleichns umeinander. Wou, ho i gsagt, ghäian döi Zipfl von Tischtouch hi', rechts oda links. Is dös afgramt? U(nd) daba is scho lang Zeit zan föittan. Ötza owa schleune Ordnung gmacht und offa marsch, in Stall.*

- Sauwirtschaft! Wie die Nachteulen schleichen sie umeinander. Wo hin habe ich gesagt, gehören die Zipfel von den Tischtuch, rechts oder links. Ist das aufgeräumt? Und dabei ist es schon lange Zeit zum futtern. Jetzt aber schleunigst Ordnung gemacht und auf marsch, in den Stall.

- Chlívěk! Jak ty sovy se motají kolem sebe. Kam, že jsem říkala, patří rohy od ubrusu, napravo nebo nalevo. Je tohle uklizeno? A přitom už je dávno čas krmit. Ted' ale fofrem uklidit a odchod do stáje.

Kathl: - *Wennts ma ollas wieda durchanonda schmeißt dau soll oina firte wer(d)'n.*

- Wen ihr mir alles wieder durcheinander schmeißt da soll einer fertig werden.

- Když mi všechno zase rozhází, to pak má být jeden hotov.

Bäuerin: - *Wea schmeißt alls durchanond? I lat? Dös will i nimmma häian, vastandn? Und öitza tummlts enk.*

- Wer schmeißt alles durcheinander? Ich vielleicht ? Das will ich nimmer hören, verstanden? Und jetzt tummelt euch.

- Kdo tady všechno rozhází? Já snad? To už nechci slyšet, rozuměno. A ted', hněte sebou.

Kathl: *Richtet mürrisch das Tischtuch nach Wunsch.*

Mrzutě rovná ubrus podle přání.

Fertl: - *Dank schäi! Dau ham ma was schöi(n)s oagricht, wöi ma dau azoagn san. Dau wir i niat asterben, dös is sua gwiss wöi's Amen im Gebet.*

- Danke schön! Da haben wir was Schönes angerichtet, wo wir da (hier) eingezogen sind. Das wir hier nicht auch sterben, das ist so gewiss wie das Amen im Gebet.

- Pěkně děkuji! To jsme to pěkně vyvedli, že jsme se sem nastěhovali. Že tady taky neumřeme, je tak jistý jako amen v modlitbě.

Khatl: - *Dös hast zvoa a scho gwüsst.*

- Das hast zu vor auch schon gewusst.

- To už jsi předtím taky věděl.

Fertl: - *Na ja, dös scho, awa! Woa i do ba da Kreuzteufelbauere, in Hintatalberg, dös is a ra gsunda. Ho i denkt, wir i's dau a zwinga. Owa döi is ja nu üwan leibhaftign Satan. Dea wenn i was oatou kannt, niat a Minutn möcht i ma's überlegen.*

- Na ja das schon, aber! War ich da bei den Kreuzteufelbauer in Hintertalberg, das ist ein Raa gesudel. Ich habe gedacht, wir sind da in Zwinger. Aber die ist ja noch über den leibhaftigen Satan. Der wen ich was antun konnte, nicht eine Minute möchte ich mir das überlegen.

- No jo to ano, ale! Byl jsem u toho „čertovského“ sedláka v Hintertalbergu, to je “rádlo” mazaný. Já jsem myslel, že (tam) jsme ve vězení. Ale ta je ještě nad ztělesněním satana. Té kdybych mohl něco provést, ani minutu bych neotálel.⁷³

6.3.2 Porovnání jazykových odlišností, spisovná němčina vs. egerlandština

Vývoj jazyka a zrovna tak nářečí je velmi ovlivněn také podle společenských vrstev v dané oblasti. Strukturu jazyka pak ovlivňuje zejména samotný výběr slov a slovosled, ale také výslovnost. Je tedy logické, že jinak v dané obci či oblasti hovořil farář či učitel a jinak naopak horník a děvečka. Proto se většina nářečí lépe rozvíjela a udržovala na vesnicích, nežli ve velkých průmyslových městech, nebo častěji navštěvovaných místech, kde je mnoho přistěhovalců z jiných krajů a cizinců. Geografické prolínání nářečí lze názorně ukázat, spíše na jednotlivých slovech, nežli na celých větách. Pro vývoj ucelené formy jazyka je proto

⁷³ LEONHARD, Peter. *'s Kuraschitrinkl*. Marienbad : Egerländer Verlag Hans Fink. s. 3.

město nehostinné území. To dokazují dnešní vesnice, kde ještě žijí starousedlíci a udržují, alespoň mezi sebou, původní formu egerlandského dialektu.

Samotné nářečí jako celek není nikde jednotné a v různých oblastech se používají různá slova a jejich tvary. Na Chebsku jsou například vývojové ostrovy, které založili němečtí horníci pocházející z okolí Horního Slavkova. Ti začali zaměňovat „ā“, a „eu“ za „ei“, to se postupem času stalo jedním z typických znaků egerlandského nářečí. Směs dialektů se sjednotila až do podoby, kterou je možné ještě dnes slyšet mezi některými egerlandsky mluvícími lidmi, či v místních starých písních či básních.

K dalším výrazným znakům egerlandštiny patří kromě výslovnosti „ei“ také „ou“, při běžné mluvě jsou výslovnostní hranice mezi nimi jen těžko stanovitelné, protože přechody jsou plynulé.

Egerlandština má podobné prvky jako sousední bavorština. Nejvíce je tato podobnost znát, právě na již zmiňovaném používání „ei“, kdy u spisovných tvarů slov dochází k tzv. přesmyčce například krupice ve spisovné němčině *Grieß* ve středním Bavorsku a v Poohří je vyslovována a psána *Greiß*; podobné je to i u slov *Lied* – *Leid* nebo *wie* – *wei*. Zmiňovala jsem ještě časté používání „ou“ to zjevné například u slova *Schuh* ve zdejším dialektu *Šou*. Zajímavý je také výraz pro slovo chlapeček *Bube* v Bavorštině *Bou* a v egerlandštině *Bubi*, tento výraz je možné ještě dnes slyšet mezi starší generací německy mluvících lidí v Poohří. Jak egerlandština tak bavorština nemají téměř žádné výjimky ve výslovnosti „ou“, jedna z mála je ale například u slova kráva v jednotném čísle ve spisovné němčině *Kuh* a egerlandském a bavorském dialektu *Khuv*, ale v množném čísle *Khei*.⁷⁴ Někdy dochází dokonce k přidání slabiky, tak se z jednoslabičné předložky *auf* – stane dvouslabičná *offo*, či vzniku úplně nových tvarů slov, některé příklady můžeme najít i v úryvku a přepisu hry například *jetzt* – *öitza*.

Co se výslovnosti týká, jsou v egerlandštině nejvýraznější rozdíly ve ztrátě koncových hlásek jako například u slova *fertig* - *firte*, ve kterém došlo i k výše zmíněné přesmyčce. Dalšími rozdíly jsou rozlišná výslovnost dvojhlásek a v používání spíše znělých souhlásek, nicméně čím severnější část regionu tím jsou patrnější okolní vlivy a používají se méně znělé souhlásky.

⁷⁴ SCHWARZ, Ernst. *Unsere Mundart*. Reichenberg : Franz Kraus, 1930.

7 Architektura

Architektura pohraničního regionu Chebsko je natolik zajímavá, že jsem se rozhodla věnovat ji samostatnou kapitolu. Právě na místní architektuře je velmi patrný převážně německý vliv. Toto je vidět jak ve městech, tak i v lidové architektuře vesnic. Nejoriginálnější architektonické znaky jsou vidět nejlépe na konkrétních příkladech, které jsem vybrala.

7.1 Kladská

Příkladem importovaného německého vlivu je obec Kladská. Dominantou obce je Lovecký zámek, který zde nechal v letech 1877-78 vystavět kníže Otto Friedrich Schönburg - Waldenburg, v tyrolsko-švýcarském stylu. Který v roce koupil rozlehlé zalesněné území za šest set tisíc zlatých. Místo si velmi zamiloval, a tak na náhorní plošině u břehu rybníka začal v roce 1875 s výstavbou Kladské. Byl postaven lovecký zámek, rentovní úřad (stavení u křižovatky), vedle něho fořtovna, dva sruby pro úřednictvo, hostinec U tokajícího tetřeva, stavení pro kočího a za zámečkem hospodářské stavení. Celý areál sem byl převezen z výstavy ve Vídni, kde ho kníže koupil. Sruby byly po skončení výstavy rozebrány, převezeny na Kladskou a tady Švýcary znovu sestaveny.⁷⁵

7.2 Cheb a Špalíček

Cheb jako město má hlavně v okolí hradu převážně gotický charakter s typickými úzkými a křivolakými uličkami. Těmito uličkami se dostaneme na náměstí Krále Jiřího z Poděbrad. Jeho dominantou je Špalíček - jeden z hlavních symbolů Chebu. Najdete ho ve spodní části náměstí. Jedná se o unikátní komplex jedenácti středověkých kupeckých domů.

Jde o velmi zajímavé, částečně hrázděné domy, které začaly vznikat už na přelomu 13. a 14. století na místě kramářských bud a masných krámů. Do dnešní podoby byl soubor dotvořen cca o 100 let později. Kvůli nedostatku místa a malým parcelám byly stavby hnané do výšky (3-4 patra). Špalíček byl původně rozdělen do tří bloků, ale dochovaly se jen dva, třetí byl zbourán pravděpodobně v 19. století. Dnes mezi oběma zachovanými bloky vede úzká (160 cm) Kramářská ulička. V roce 1965 byl celý komplex rekonstruován a

⁷⁵ <http://slavkovskyles.sweb.cz/pages/kladska.html>

restaurován.⁷⁶ I ostatní měšťanské domy po obvodu celého rozsáhlého náměstí tvoří velmi zajímavý celek. Od své babičky, která se v Chebu narodila a žila, jsem slyšela, že osud domů na náměstí mohl být po válce velmi tragický. Po bombardování došlo k silnému narušení statiky domů, proto musely být jejich štíty podepřeny dřevěnými kůly. Naštěstí se obnova náměstí zdařila a Cheb byl pro svoji architektonickou jedinečnost v roce 1981 prohlášen městskou památkovou rezervací.⁷⁷

7.3 Františkovi lázně

Františkovy Lázně jsou součástí tzv. lázeňského trojúhelníku, který s nimi tvoří ještě Karlovy Vary a Mariánské Lázně. Ačkoliv jsou z nich nejmenší, působí nejmalebněji, protože jsou urbanisticky nejucelenější. Toto je hlavně zásluhou architekta Tobiase Grubera, který na přelomu 18. a 19. století vypracoval pro Zemské gubernium architektonický plán nové obce. Plán byl zajímavý především respektem k přírodním léčivým pramenům a zeleni. Díky tomu vynikají jednotností své architektonické úpravy, typická je šachovnicová struktura ulic. Stejně tak typické je žlutobílé zbarvení všech lázeňských budov. Mělo v podstatě vzniknout jakési město v parku. Výstavba lázní podle zmíněných plánů začala na konci 18. století (1793). V architektuře města hraje významnou roli zezeň, především rozsáhlé a velmi dobře udržované parky a sady. Četné objekty ve Františkových Lázních byly postaveny podle projektů zdejšího rodáka Gustava Wiedermanna (1850–1914), který své projekty citlivě zakomponoval do původního urbanistického celku. Jednou z jeho realizací jsou i Císařské lázně. Na rozdíl od jiných františkolázeňských staveb se jedná o monumentální neorenesanční budovu.⁷⁸

7.4 Lidová architektura

Chebsko a Sokolovsko má také svou typickou lidovou architekturu. Jedná se o tzv. francké dvorce, které se na území Chebska rozšířily z Horního a Dolního Bavorska, kde se stavěly již od 17. století. Je pro ně charakteristické, že nosné konstrukce hrázděných stěn tvoří rošt z trámů, mezi které jsou vklíněny štípané louče. Tato základní kostra je propletena slámou a na ní je nanesena hliněná mazanina. Způsob vytváření trámového roštu byl v různých evropských regionech odlišný. A právě zde na Chebsku dospěl v 18. století do mimořádně náročné a bohatě zpracované podoby, která nemá nikde jinde ve světě srovnání.

⁷⁶ <http://www.hrad-cheb.cz/cz/spalicek-cheb>

⁷⁷ <http://cheb.ceskehory.cz/>

⁷⁸ http://www.frantiskovy-lazne.cz/vismo/dokumenty2.asp?u=3464&id_org=3464&id=343130

Pro zdejší stavby jsou charakteristické husté rošty z pečlivě opracovaných trámů, které vytváří ve štítech dekorativní síťový vzorec – tzv. „chebskou šachovnici“. Povrch trámové konstrukce byl ošetřen nátěrem býčí krví, spoje trámů byly zpravidla zdobeny malováním. Používala se celá široká škála barev, každý statek měl svou charakteristickou barvu, která převládala. Nejčastější byly kontrastní kombinace bílých nebo žlutých výplní a vínově červených nebo modrých dřevěných konstrukcí. Malováním byly zdobeny také větší plochy, jako jsou okenice a roubené věnce budov. Malovaly se zde různé motivy nebo prastaré symboly, které měly chránit obyvatele před nemocemi, domy před požáry a jinými přírodními katastrofami. Statky tvoří převážně čtyřstranné uzavřené dvorce o poměrně velké rozloze, součástí bylo obytné stavení, špýchar, stodola a chlévy. Budovy svíraly vzájemně pravý úhel, ale v rozích se nedotýkaly. Obcí s touto typickou architekturou je na Chebsku celá řada. Patří mezi ně hlavně Nový Drahov, Milhostov, Dolní Lipina, Dolní Žandov, Lipová, Salajna atd.

Nejnámější je ale vesnička Doubrava u Lipové, která byla založena na počátku 14. století. Nachází se zde početný soubor usedlostí, k nejstarším patří bývalý mlýn s malou zvonicí na hřebeni střechy a velkým dřevěným křížem s Kristem na štítu nebo tzv. Röstlerův statek, jedná se o roubené stavení s hrázděným patrem z roku 1751. Součástí Röstlerova statku je i kolna se zajímavě řešenými sloupy a zděná stodola, nachází se v něm soukromé národopisné muzeum. Vesnice jako zázrakem, z větší části unikla zkáze devastace venkova v poválečných letech a představuje ojedinělé a nenahraditelné svědectví původní lidové architektury Chebska. Výrazný podíl hrázděných konstrukcí vtiskuje jednotlivým stavbám i celé vesnici nezaměnitelný ráz. Proto byla tato vesnice v roce 1995 Českým státem prohlášena vesnickou památkovou rezervací.⁷⁹ Většina těchto usedlostí je v současné době využívána při rozvoji cestovního ruchu. Slouží jako penziony, restaurace a podobné objekty i pro tzv. agroturistiku.

7.5 Církevní stavby, Maria Loreto

Samostatnou kapitolu zdejší architektury tvoří sakrální stavby a především jejich poválečný osud. Typickým příkladem je poutní místo Maria Loreto ve Starém Hrozňatově u Chebu, ke kterému vede několik kilometrů dlouhá Velká křížová cesta s devětadvaceti zastaveními. V zastaveních byly dřevěné sochy v životní velikosti. Po vysídlení německého obyvatelstva se Loreta ocitla v hraničním pásmu, poslední mše se zde konala v roce 1951 a pak stavba již jen chátrala, vše ještě urychlil požár v roce 1952. Na záchraně Lorety se začalo

⁷⁹ <http://www.tchequie.cz/chebsko.html>

pracovat až po roce 1989. Zdejší starousedlík Ing. Anton Hart, který byl vysídlen v roce 1946 do Bavorska, založil v roce 1992 ve Waldsassenu Spolek na podporu poutního místa Maria Loreto (Verein zur Erhaltung und Förderung der Wallfahrtskirche Maria Loreto e. V.) a stal se jeho předsedou. Spolek kontaktoval české instituce s nabídkou pomoci při záchraně poutního místa. Za deset let činnosti se mu podařilo sehnat přes dva milióny německých marek. V roce 1994 vznikl český Spolek Maria Loreto. Opravy na Loretě za oboustranné spolupráce stále probíhají, přesto se tu již od roku 1993 scházejí lidé ke každoroční česko-německé pouti a konají se zde pravidelné bohoslužby. V červnu 2006 zástupci obou spolků Maria Loreto, a chebské farnosti podepsali dokument načrtávající základní poslání a dlouhodobou vizi rozvoje poutního místa a upřesňující zásady spolupráce ve službě tomuto poslání (Maria Loreto: Místo smíření a setkávání).⁸⁰ Podobný osud potkal i další církevní stavby v tomto pohraničním regionu. Na jejich obnově se často především finančně podílejí i bývalí starousedlíci dnes žijící v Německu. Maria Loreto je jen největším a nejznámějším symbolem.

⁸⁰ http://www.farnostcheb.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=85&Itemid=524

8 Závěr

Ve své práci jsem se zabývala česko-německými vztahy v pohraniční oblasti Chebska. Jak jsem doložila v této práci, v celé historii stály obě kultury často proti sobě, což tyto vztahy ovlivňovalo velmi negativně. Ale zjistila jsem, že k těmto problémům docházelo především politickým zneužíváním špatné hospodářské situace, kdy němečtí i čeští politici dávali vinu vždy na druhé straně.

Jak jsem ukázala v kapitole o historickém vývoji občanské společnosti na Chebsku, tak se na tomto neblahém politickém pozadí odehrával všední život obyčejných lidí. Bohatý spolkový život byl až do roku 1989 téměř výhradně založen na národnostním principu. Teprve v současnosti se objevují snahy o bližší spolupráci, zatím spíše na jednotlivých projektech, jako jsou výstavy, výměnné pobyty českých školáků v Německu a naopak nebo rekonstrukce historických staveb.

Jako autentický doklad o soužití obou národností jsem do práce zařadila také dva rozhovory. Paní Aurelie i paní Edeltraud nejsou sice typickými představitelkami svých národů, ale právě proto dokazují možnosti harmonického soužití obou kultur. Dokazují, že pokud člověk dokáže slevit ze svých pronárodních pozic ve prospěch společného života, je spolupráce a soužití možné. Toto platí nejen v osobní rovině, ale také na úrovni společenské a politické.

Nářečí na Chebsku jsem se věnovala, protože se jedná o typickou a zajímavou součást zdejší kultury. Při sběru materiálu jsem zjistila, že se nedochovalo mnoho zdrojů, v aktivní podobě přežívá již jen mezi nejstarší generací, mladší nejen že jím nehovoří, ale většinou mu již ani nerozumí. Egerlandština se od spisovné němčiny velmi liší jak pravopisem, tak především specifickou výslovností. Ačkoli je egerlandština bezesporu součástí chebské kultury, je pravděpodobné, že v relativně krátké době přestane být živým jazykem.

Architekturu jsem nemohla opomenout, protože odráží zdejší život ve městech i na venkově. V této oblasti se nachází mnoho architektonických skvostů. Vybrala jsem z nich takové, které jsou svým vzhledem nebo osudem pro zdejší oblast typické.

Přesto, že se jedná o mimořádně zajímavý region, zjistila jsem, že práce zabývající se jeho kulturou komplexně v podstatě neexistuje. Proto jsem se ve své práci rozhodla zabývat

všemi aspekty kulturně společenského života Chebska včetně neopomenutelných politických vlivů. V rámci objektivitu jsem se ve své práci nepřikláněla ani k jedné ze stran. Důležitým zdrojem mi byly nejen knihy, časopisy a internet, ale také vyprávění starousedlíků, vlastní zkušenost a znalost tohoto regionu. Touto prací jsem ukázala, že pokud se region vydá cestou spolupráce, čeká ho příznivá budoucnost. Ale, jak dokazuje historie, nesmí převládnout politické a národnostní neshody.

9 Použitá literatura

BABICKÝ, Stanislav, kolektiv autorů. *Chebsko – sborník k 85. Výročí založení Chebského musea*. Cheb : Krajské vlastivědné museum v Chebu, 1959.

BARTŮŠEK, Václav. *Chebsko*. 1. vyd. Mariánské Lázně : M'Plan, 1994.

BAUER, Franz; GLASSL, Horst a kol. *Tisíc let česko-německých vztahů. Data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích*. Praha, 1991. ISBN 80-85241-08-0.

BAUER, Franz; GLASSL, Horst; HÄRTEL, Hans-Joachim; MACHILEK, Franz; NITTNER, Ernst; OHLBAUM, Rudolf; SALOMON, Dieter. *Tisíc let česko-německých vztahů. Data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích*. Praha, 1995, ISBN 80-85246-03-9.

BERAN, Pavel a kol. *Sokolovsko... nejen vzpomínky*. Sokolov, 1999. ISBN 80-238-5167-5.

HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha, 2005. ISBN 80-246-1007-8.

HOUŽVIČKA, Václav; ZICH, František. *Přeshraniční souvislosti sociálních změn v oblasti české části euroregionu Chebsko*. Praha: Sociologický ústav-Akademie věd České republiky, 1993. ISBN 80-901674-1-1.

KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny země Koruny české: sv. XIII. 1918-1929*. Praha, 2000.

KURAL, Václav; KREJČÍ, Jan. *Krajanské organizace sudetských Němců v SRN. Studie o sudetoněmecké otázce – část II*. Praha, 1998. ISBN 80-85864-50-9. ISBN 80-71844741-0.

KURAL, Václav. RADVANOVSKÝ, Zdeněk a kol. *„Sudety“ pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem, 2002. ISBN 80-86067-66-1.

KŘEN, Jan; BROKLOVÁ, Eva. *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*. Praha, 1998. ISBN 80-7184-468-0.

LEONHARD, Peter. *ʼs Kuraschitrinkl*. Marienbad : Egerländer Verlag Hans Fink.

NĚMEC, Václav. *Boje o českou školu v severozápadním pohraničí*. Sokolov, 1989.

PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z historie Sokolova*. Sokolov, 1979.

PROKOP, Vladimír. *Sokolov – Z dějin města a jeho škol*. Sokolov, 1994.

SCHWARZ, Ernst. *Unsere Mundart*. Reichenberg : Franz Kraus, 1930.

SOkA Sokolov, *Kronika české obecné školy Citice*, Kronika č. 1, 1919 – 1938.

ŠALÁTOVÁ, Markéta. *Český spolkový život v Chebu (1918 – 1938)*. In *Sborník Chebského muzea 2002*. Cheb, 2003. ISBN 80-85018-24-1.

ŠEBEK, Jaroslav. *Mezi křížem a národem*. 1. vyd. Brno, 2005. ISBN 80-7325-085-3.

9.1 Internetové zdroje

- AUBRECHT, Richard. *Válka*. [online]. [cit. 2011-12-26]. Dostupné z: http://www.valka.cz/clanek_13279.html
- CHKO Slavkovský les: Města, *Kladská*. [online]. [cit. 2012-17-02]. Dostupné z: <http://slavkovskyles.sweb.cz/pages/kladaska.html>
- FRANTIŠKOVI LÁZNĚ, oficiální internetové stránky města: Dokumenty, *Architektura Františkových Lázních*. [online]. [cit. 2011-18-02]. Dostupné z: http://www.frantiskovy-lazne.cz/vismo/dokumenty2.asp?u=3464&id_org=3464&id=343130
- HRAD CHEB: Památky v Chebu, *Špalíček*. [online]. [cit. 2012-19-02]. Dostupné z: <http://www.hrad-cheb.cz/cz/spalicek-cheb>
- KLUBÍČKO CHEB 2007, občanská sdružení: Projekty, *Spolupráce s mateřskou školou v Schirndingu*. [online]. [cit. 2012-19-02]. Dostupné z: <http://www.klubicko.cz/3-nasi-partneri/4-spoluprace-s-materskou-skolou-v-schirndingu.html>
- ŘÍMSKOKATOLICKÁ FARNOST CHEB 2012. Střediska: *Maria Loreto*. [online]. [cit. 2011-19-02]. Dostupné z: http://www.farnostcheb.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=85&Itemid=524
- SERVER ČESKÉ HORY: *Cheb*. [online]. [cit. 2011-19-02]. Dostupné z: <http://cheb.ceskehory.cz/>
- TCHEGUIE: Výlety, Témata, *Venkov a regiony: Chebsko*. [online]. [cit. 2011-19-02]. Dostupné z: <http://www.tchequie.cz/chebsko.html>

10 Resumé

In meiner Arbeit habe ich mich mit den tschechisch-deutschen Verhältnissen in den Grenzgebiet in der Region Eger befasst. Wie ich in meiner Arbeit nachgelegt habe, in der ganzen Historie standen sich diese Kulturen sehr oft gegeneinander, was diese Beziehungen negativ beeinflusste. Wie ich in dem Kapitel über die historische Entwicklung der Bürgergemeinschaft in der Region Eger gezeigt habe, hat sich auf diesem unglückseligen politischen Hintergrund das alltägliche Leben der gewöhnlichen Leute abgespielt. Das rege Leben der Vereine war bis zum Jahre 1989 fast ausschließlich auf dem nationalistischen Prinzip aufgebaut. Erst in der Gegenwart erscheinen Bemühungen um eine nähere Zusammenarbeit, einstweilen nur auf einzelnen Projekten, wie bei Ausstellungen, Austauschaufenthalte von tschechischen und deutschen Schülern oder die Rekonstruktion von historischen Objekten. Als authentische Darlegung über das Zusammenleben beide Völker habe ich in meiner Arbeit auch zwei Gespräche eingefügt. Ich widmete mich auch der Mundart des Egerlandes, weil es sich hier um einen typischen und interessanten Bestandteil der hiesigen Kultur handelt. Obwohl die Egerländer Mundart ohne Zweifel ein Bestandteil der Egerländer Kultur ist, ist es sehr wahrscheinlich, dass sie in relativ kurzer Zeit als lebendige Sprache verloren geht. Ich konnte auch nicht die Architektur übersehen, denn sie reflektiert das hiesige Leben wie in der Stadt so auch auf dem Lande.

In meiner Arbeit habe ich den Entschluss gefasst sich mit allen Aspekten des kultargesellschaftlichen Lebens des Egerlandes zu befassen, die unübersehbare politische Aspekte inbegriffen. Im Rahmen der Objektivität habe ich mich unparteilich verhalten. Eine bedeutende Quelle waren mir nicht nur Bücher, Magazine und das Internet, aber auch die Erzählungen von Altsüdlern, eigene Erfahrungen und die Kenntnis dieser Region. Mit dieser Arbeit zeige ich, dass der Weg der Zusammenarbeit eine Günstige Lösung für die Zukunft ist. Wie die Geschichte beweist, dürfen nicht die Politischen und nationalistischen Uneinigkeiten überwiegen.

11 Přílohy

11.1 Seznam příloh

1. **Příloha** Jindřichovické ženy v egerlandských krojích. (Archiv paní Aurelie P.)
2. **Příloha** První poválečné biřmování v Jindřichovicích, které vedl tehdy biskup později kardinál František Tomášek. (Archiv paní Aurelie P.)
3. **Příloha** Stránka z egerlandské hry ´s Kuraschitrinkl. (Archiv paní Aurelie P.)
4. **Příloha** Kladska. (Fotografovala Jana Pavelková)
5. **Příloha** Lidová architektura statek v Doubravě. (Fotografovala Jana Pavelková)
6. **Příloha** Špalíček Cheb. (Fotografovala Jana Pavelková)
7. **Příloha** FIJO 2008. (Fotografovala Jana Pavelková)

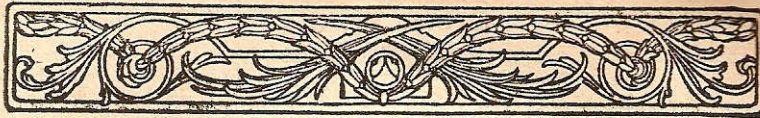
1. **Příloha:** Jindřichovické ženy v egerlandských krojích

2. **Příloha:** První poválečné biřmování v Jindřichovicích, které vedl tehdy biskup později kardinál František Tomášek

3. Příloha: Stránka z egerlandské hry 's Kuraschitrinkl

Erster Aufzug.

Bauernstube beim Kragnbauer. Links ein Fenster, kleiner Tisch mit Stühlen. Hintergrund: links eine Tür, in der Mitte Ofen, daneben an der Wand Brett mit Töpfen und leeren Flaschen, Salznapf, Kaffeemühle u. s. w. Rechts hinten Haupteingang, daneben Wandspiegel, darunter Kommode mit Schubfächern, viereckiger Tisch mit Stühlen. Über dem Eingang ein Haussegen: „Wo Eintracht, da Friede“ oder dergleichen.

Erster Auftritt.

Bäuerin, Fertl, Kathl.

Bäuerin: Sauwirtschaft! Wöi d' Nachteuln schleichns umanand. — Wou, ho i gsagt, ghäian döi Zipfl von Tischtouch hi, rechts oda links. (Rafft das Tischtouch zusammen und wirft es auf den Tisch.) Is dös afgramt? Und) daba is scho lang Zeit zan söittan. Öiža owa schleune Ordnung gmacht und offa marsch, in Stall.

Kathl: Wennts ma ollas wieda durchanonda schmeißt dau soll oina firte wer(d)'n.

Bäuerin: Wea schmeißt alls durchanonda? I lat? Dös will i nimma häian, vastandn? Und öiža tummlts enk. (Ab.)

Zweiter Auftritt.

Kathl, Fertl.

Kathl (richtet mürrisch das Tischtouch nach Wunsch)

Fertl: Dank schäi! Dau ham ma was schöi(n)s oagricht, wöi ma dau azoagn san. Dau wir i niat asterbn, dös is sua gwiß wöi 's Amen im Gebet.

Kathl: Dös hast zvoa a scho gwüßt.

Fertl: Na ja, dös scho, Awa! — Woa i do ba da Kreuzteufelbäuere, in Hintatalberg, dös is a ra gsunda. — Ho i denkt, wir i's dau a zwinga. Owa döi is ja nu üwan leibhaftign Satan. Dea wenn i was oatou kann, niat a Minutn möcht i ma's überlegn.

4. Příloha: Kladská

5. Příloha: Lidová architektura stavek v Doubravě

6. Příloha: Špalíček Cheb

7. Příloha: FIJO 2008

